

argued that the intertextuality contributes to profound understanding of nature of Ukrainian baroque visual poetry and reveals the main principles of its interpretation.

Key words: *Ukrainian baroque visual poetry, intertextuality, synthesis of arts, semiotics, interpretation.*

УДК 821.111

І. О. Субота, асист.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КУВЕЙТСЬКОЇ НОВЕЛИ

У статті подано короткий огляд культурних процесів в Кувейті в I пол. ХХ ст., які вплинули на зародження новели, названо основоположників даного жанру, виокремлено особливості їх новелістики та визначено проблемно-тематичні аспекти кувейтської новели на етапі становлення та розвитку.

Ключові слова: *становлення преси, формування і художній розвиток новели, реалізм, романтизм, потік свідомості.*

На поч. ХХ ст. у Кувейті склалися суспільно-історичні умови, які підготували літературний клімат, що сприяв зародженню жанру новели. Головним чином, це поширення освіти, заснування громадських бібліотек, відкриття літературних клубів, зародження преси, налагодження зв'язків з арабським культурними діячами, які доносили інформацію про останні суспільно-політичні події Арабського світу та знайомили кувейтців з тенденціями сучасної арабської літератури, серед яких: Абдельазіз Ас-Саалібі та Рашід Ріда. Вище перелічене сприяло просвітництву населення і літературному відродженню у Кувейті, а новела стала жанром, який письменники легко використовували для поширення реформаторських ідей. Таким чином, на етапі становлення новела в Кувейті носила переважно дидактичний характер, оскільки була засобом висловлення прогресивних закликів до боротьби з неуттвом та закостенілими традиціями.

До нового літературного середовища, що сприяло зародженню і розвитку жанру новели, належав Абдельазіз ар-Рашід. За підтримки однодумців він заснував перший журнал в Кувейті і в Перській затоці – "Аль-Кувейт" (1928 р.). Цей журнал був три-

буною, з якої до читача доносилися прогресивні суспільні, релігійні та політичні ідеї. І що найважливіше – надавав можливість письменникам друкувати художні твори та статті. На його сторінках виходила сучасна поезія, літературні дискурси, статті присвячені творчості арабських та місцевих письменників. Саме в ньому було надруковано перше оповідання не лише в Кувейті, а й в Перській затоці – "Муніра" (грудень 1929 р.), автором якої був поет **Халід аль-Фардж**.

Ідея оповідання "Муніра" повністю відповідала ідейним принципам Абдельазіза ар-Рашіда та інших діячів, які працювали над журналом "Аль-Кувейт" і вели боротьбу з неучтвом населення, вірою в забобони. Адже Халід аль-Фардж підняв питання неосвіченості кувейтської жінки і негативних наслідків цього. Образ Муніри, деякою мірою перегукується з образом Зейнаб – героїні першого однойменного арабського роману єгипетського письменника Хусейна Гейкаля і є збірним образом арабської жінки, яка потерпає від багатьох бід, що постають перед жінкою у маскулінному суспільстві. Ідеї висловлені в новелі дуже близькі до ідей Касіма Аміна, про негативний вплив пригнобленого становища жінки на суспільство.

Для того, щоб викликати в читача відповідне ставлення до головної героїні, автор описує Муніру використовуючи протиставлення. Перше з них ми помічаємо в описі неперевершеної краси героїні та бідності її розуму. Твір починається описом краси Муніри, який поступово переходить в опис її недоліків: "... Це прекрасне довершене тіло містить між його ребрами наївне серце і розум наповнений різними забобонами, щоденною марнотою, дрібницями та глибокою вірою в оповідки старих служниць; вона легка на віру, покірنا і як більшість її однолітків – дурна, ледача, безграмотна, захоплена прикрасами та вбранням, ... вона росла, слухаючи казки про джиннів та шайтанів, чуда святих угодників та незвичайні з'явища нечистої сили..." [Al-Aḡamī 2013, 40].

"... ذلك الجسم الكامل الجميل يضم بين جوانحه قلباً ساذجاً، ودماعاً مملوءاً بأنواع الخرافات، وأصناف الأباطيل والتراهاات، عميق الإيمان بأحاديث العجائز والأماء، سريع التصديق سريع الإنقياد، ومنيرة كسائر أترابها أمية مكسال، خرقاء، شغوف بالزينة والتبرج، ... نشأت وهي تسمع حكايات الجنّ والشياطين، وكرامات الأولياء والصالحين، وخوارق الزار والمتعفرتات..."

В творі чітко проглядається думка, що коли краса дається людині від природи, то її інтелект виховується суспільством. І саме суспільство зробило Муніру такою як вона є. Це і є головною ідеєю твору.

Ще одним протиставленням є сама Муніра і її "сучасний" чоловік. Хоча, автор не дає детальної характеристики його образу, зрозуміло, що це людина сучасних поглядів, яка отримала освіту. Абдулькадір не вірить у шахрайство різних знахарів, на яких покладає надію Муніра у своєму прагненні завагітніти. І забороняє їй зустрічатися з ними. Безнадійність шлюбу між освіченим чоловіком і жінкою, що виховувалася на казках і забобонах та безвихідність такої ситуації стає очевидною. А трагічне закінчення новели, яка завершується самогубством Муніри, демонструє згубність такого становища жінки для суспільства.

У 1930 році вийшов останній номер журналу "Аль-Кувейт", в країні настала економічна криза. Письменники втратили можливість друкуватися. Тому ми не знаємо чи були спроби кувейтських письменників писати оповідання до того часу, як вони почали друкуватися на сторінках журналу "Аль-Ба'са", що виходив з 1946 року. Тобто через вісімнадцять років з часу виходу першого оповідання. Протягом цих вісімнадцяти років економічна ситуація була несприятливою для розвитку культури і літератури. Культурні діячі Кувейту доклали багато зусиль, щоб не були закриті школи. В результаті було засновано компетентний орган, що здійснював контроль за освітою – "Рада знань", якому навіть вдалося збільшити кількість шкіл до десяти. А в 1937 році було відкрито першу школу для дівчат, хоча така ініціатива і викликала протидію з боку духовенства. З 1939 року запроваджується практика навчання кувейтських студентів у інших арабських країнах ("студентські місії"), зокрема у Єгипті, що пізніше мало гарні результати, які сприяли розвитку літератури в Кувейті.

Журнал "Аль-Ба'са" був заснований кувейтськими студентами, які навчалися в Єгипті і виходив безперервно протягом восьми років, ставши символом нового покоління, яке Мурсіль Фаліх аль-Аджамі називає "поколінням місії". Культурно-просвітницька діяльність письменників цього покоління стала провісником культурного відродження в Кувейті завдяки налаго-

дженню культурних зв'язків з іншими арабськими країнами. Серед представників цього покоління такі культурні діячі як: **Абдульазіз Хусейн, Ахмад аль-'Удвані, Хамад ар-Ружейб, Абдалла Закарія аль-Ансарі** [Al-Aḡamī 2013, 18]. Велике значення мало те, що журнал "Аль-Ба'са" сприяв поширенню і популяризації оповідання. На його сторінках було надруковано 64 оповідання, зміст яких відображав реформаторські прагнення їх авторів.

Ранніми спробами написання оповідань, поряд з оригінальними творами, були переклади відомих західних творів або їх адаптація. Ці твори друкувались в різних журналах і були зібрані лише в 1982 році літературознавцем Халідом аз-Зейдом в збірник під назвою "Оповідання-сироти в кувейтських журналах" ("القصة اليتيمة في المجلات الكويتية"). До нього ввійшли поодинокі оповідання, що були надруковані в кувейтській пресі з 1929 по 1955 рр., з них: 54 оповідання написані кувейтськими письменниками та 22 оповідання – арабськими, а також перекладені оповідання: чотири – кувейтськими письменниками, десять – арабськими. Серед авторів, твори яких увійшли до збірника, новеліст і літературознавець Сулейман аш-Шатті виокремлює **Фагда ад-Дувейрі** (1921 р. – 1999 р.), що закликав до всеохоплюючої реформи суспільства, **Фадилія Хальфа** (н. 1927 р.), увага якого була зосереджена на сімейних відносинах в кувейтському суспільстві та пригнічення жінки в ньому, **Фархана Рашіда аль-Фархана** (1928 р. – 1975 р.), називаючи їх основоположниками жанру новели в Кувейті [Aš-Šaṭṭī 1993, 34].

Цікавим явищем кувейтської новелістики є творчість **Фагда ад-Дувейрі**, який поєднав традиційну форму арабських фольклорних дидактичних оповідок з зображенням сучасних йому соціально-етичних проблем. Халід Сауд аз-Зейд назвав Фагда ад-Дувейрі у праці, присвяченій письменнику, "шейхом кувейтських новелістів". Починаючи з 40-х років ад-Дувейрі був одним з провідних представників руху просвітництва в Кувейті. Свою письменницьку діяльність він розпочав 1938 року з написання політичних та літературних статей. Фагд ад-Дувейрі написав близько 20 оповідань, хоча окремої збірки вони не становлять. Всі вони були надруковані в пресі. Більшість з них у журналах "Аль-Ба'аса", "Ар-Раїд", "Казима". 1992 року у газеті "Аль-Уатан" було надруковано роман

зима". 1992 року у газеті "Аль-Уатан" було надруковано роман письменника "Вітер з Півночі" ("ريح الشمال")¹⁵.

1948 року у журналі "Казима" з'явилося перше оповідання Фагда ад-Дувейрі "3 життя" ("من الواقع"), назва якого стала творчим кредо письменника. В передмові до нього він виклав свої погляди на завдання літератури [Gulūm 2000]¹⁶:

(...) أني أصر على أنه ينبغي لكتاب القصة أن يدركوا أن في الواقع ما يفوق الخيال ومن ثم فإن عليهم أن يكتبوا الواقع الذي يسجل التاريخ النفسي للمجتمع، ليدرسوا في قصصهم ما انطوت عليه النفس الإنسانية من مشاعر وأحاسيس، عوضاً عن خلق أشخاص لا يعيشون إلا في قصصهم وحدها.. ذلك أن القصص الخيالي إنما يعكس الناحية النفسية للمؤلف، أما أحداث الواقع فإنها تعرض صورة المجتمع على حقيقتها.

"Я наполягаю на тому, що новелісти мають усвідомлювати те, що реальність важливіша за вигадку. Тому вони повинні писати про дійсність, яка фіксує історію душі суспільства, аби дослідити в своїх оповіданнях почуття та емоції людської душі, замість того, щоб створювати персонажі, які живуть лише в їх творах. Адже фантастичне оповідання відображає психологію автора, а реальні події показують справжній образ суспільства".

Ад-Дувейрі намагався відтворити духовний світ суспільства, показати його моральні цінності. Тому він пише, що література повинна висвітлювати "історію душі суспільства". Створюючи характерні для місцевого середовища персонажі, письменник прагнув прищепити читачу високі етичні принципи, виховати найкращі людські якості. В цьому відношенні помітний вплив на його творчий метод народних повчальних оповідань і байок, форму який він обрав формою своїх творів. В основу оповідань письменника були покладені реальні історії з життя, свідком яких він був сам, або почув їх від людей. Про це ми дізнаємося безпосередньо з творів, в яких автор часто пише, що описані події мали місце в реальному житті, як він це робить в оповіданні "3 життя" [Gulūm 2000]:

هذه يا صديقي قصة من الحياة، فيها خصائص إنسانية سامية، وفيها عظة. حاول أن تسكبها كما يفعل الفصاحون، وسأقص عليك غداً قصة أخرى، لأريك أن في الحوادث الحقيقية قصصاً كثيرة حربية بالتسجيل.

¹⁵ <http://www.alarabimag.com/person.asp?ID=25>

¹⁶ القصة القصيرة في الخليج العربي (الكويت والبحرين) دراسات نقدية إبراهيم عبد الله غلوم / <http://www.jehat.com/Jehaat/ar/AlBahrain/naqed/> تحليلية

"Це, мій друже, історія з життя; у ній (зображені) високі людські якості, у ній повчання. Спробуй розказати її як це роблять розповідачі. А я завтра розповім тобі іншу історію, аби показати, що у реальному житті є багато історій, які варті того, щоб їх записали".

Проте в передмові до новели "Воля Аллаха" ("إرادة الله") помічаємо, що погляди письменника на реальність і мистецтво дещо змінюються: він визнає, що реальність "потребує прикрашення..., аби створити художнє оповідання..." [Aš-Šaṭṭī 1993, 36].

Перші оповідання ад-Дувейрі, написанні на сучасні письменнику злободенні теми, проте за формою нагадують середньовічні оповідання: у них присутній розповідач, від імені якого ведеться оповідь. І завершується вони словами автора, які являють собою мораль оповіді. У них автор розкривав хвороби суспільства, причиною яких була неосвіченість простого населення та безглуздість деяких традицій ("Лист" ("الرسالة")); показує сімейні стосунки – ("Друга дружина" ("الزوجة الثانية")). Ад-Дувейрі вийшов за межі кувейтського суспільства у оповіданні "Поразка шайтана" ("اندحار الشيطان") торкнувшись палестинської проблеми, але не з політичного погляду, а з гуманістичного, описавши поневір'яння жінки, яка була змушена покинути рідну домівку.

Кувейтські літератори високо оцінюють оповідання "Шейх і маленька пташка", ("الشيخ والعصفور")¹⁷ кажучи, що в ньому Фагд ад-Дувейрі досягає художньої зрілості. Мухаммад Хасан називає це оповідання піком художньої зрілості письменника, в якому він робить перші кроки до символізму [Aš-Šaṭṭī 1993, 40]. Можемо сказати, що ад-Дувейрі постійно працював над формою, прагнучи оновлення. В деяких творах він дотримувався розповідного стилю, в інших використовував діалоги; одні твори мають подієву форму побудови, інші ретроспективну. Іноді письменник створював прямолінійний сюжет, аби читач міг легко вловити ідею твору, а в інших – інтригу і лише в кінці відкривав завісу, досягаючи несподіванки ("Вовняне покривало" ("فراش الصوف"), "Воля Аллаха" ("إرادة الله")). Є в ад-Дувейрі оповідання, які мають форму листа, що було характерним для того літе-

¹⁷ Вперше оповідання було надруковано 1953 року, у журналі "Ар-Райд". "الشيخ والعصفور" одне з останніх оповідань Фагда ад-Дувейрі.

ратурного періоду – "Лист" ("الرسالة"), "Інженер" ("المهندس"). Безперечно автор, що постійно працював над удосконаленням свого стилю написав би ще безліч вартих уваги творів, але він перестав працювати на цій ниві. На початку 80-х років вийшло ще чотири оповідання письменника, які є художньо різноманітними. У них він зображує мінливу реальність, відголоси минулих часів у душі кувейтця ("Шатро на горизонті" ("الأفق والخيمة")). Ще два оповідання, в яких ад-Дувейрі досягає вищої художньої зрілості – "Чоловік з готелю" ("رجل الفندق") та "Речі, яким важко опиратися" ("أشياء لا تقاوم"). У них автор виявляє своє незадоволення тим, що бачить навколо себе – країну контрастів. У першому оповіданні один з героїв ловить рибу для розваги і викидає її, а інший – араб емігрант, збирає її, щоб продати і заробити на проживання в готелі. Тема поневірянь арабів з інших країн, що прибули в пошуках роботи, яку підняв ад-Дувейрі стане поширеною в творчості наступних поколінь. Друге оповідання описує поїздку старого чоловіка на роботу у розкішній машині за кермом якої водій. Цей шлях головного героя до роботи – весь його життєвий шлях, який автор показує через спогади. Від його першої посади до посади міністра. Герой втомився від цього всього і навіть написав заяву, щоб вийти на пенсію, але в кінці твору рве її, бо не може відмовитися від того, чого досяг. Про що і говорить назва оповідання.

Стиль Фагда ад-Дувейрі змінювався й удосконалювався, проте незмінним залишалось дотримання висунутого ним на початку творчої діяльності кредо – зображувати реальність.

Фархан Рашід Фархан (1928–1975) також зображував у своїй творчості проблеми і вади кувейтського суспільства. Пік його творчої активності припадає на 60-ті роки. Перше оповідання письменника вийшло в журналі "Аль-Ба'аса" 1950 року. Рашід Фархан написав 16 оповідань, 12 з яких увійшло до збірки ("Іронії долі" ("سخریات الأقدار")), що вийшла 1972 року¹⁸. Назва збірки не є випадковою. Доля відіграє велику роль в оповіданнях Фархана Рашіда і присутня мало не в усіх його творах. Доля втручається в життя героїв його оповідань, раптово змінюючи

¹⁸ <http://alwatan.kuwait.tt/articledetails.aspx?Id=364041>

все в їхньому житті без будь-яких передумов для цього ("Мрії дівчини" ("أحلام الفتاة"), "Ії поїзд ще не пішов" ("فتاة لم يفوتها القطار"). Здається слово "доля" улюблене слово автора, і він постійно повторює його в своїх творах. Так, наприклад, у оповіданні "Прощай моє серце" ("ودعاً يا قلبي") автор вживає це слово 14 разів [Aš-Šaṭṭī 1993, 44].

Творчість Фархана Рашіда мала велике значення для зародження новели в Кувейті, проте оскільки він, як і інші його колеги не мали попередників, на досвід яких вони могли б опиратися, то звісно, що мав певні художні труднощі. І якби оповідання письменника з'явилися в наш час, то не отримали б тої уваги, яку отримали коли вийшли вперше.

Кувейтські літературознавці підкреслюють значення творчості **Фадиль Хальфа** для розвитку новели. Фадиль Хальф був добре обізнаний з європейською літературою. Особливо його приваблювала романтична проза. Збірка оповідань цього письменника, що вийшла 1954 році під назвою "أحلام الشباب" ("Мрії молодих") є першою збіркою оповідань в Кувейті. До неї увійшли 18 оповідань, серед яких є перекладені і запозичені автором. Оповідання, що увійшли до збірки дуже різні з точки зору майстерності їх написання. Одні з них, як пише Сулейман аш-Шатті дуже схожі на "газетний допис в одязі оповідання", як от: оповідання ("В нічній тиші" ("في سكون الليل"), що є першим оповіданням Фадиль Хальфа¹⁹. А інші могли б стати довершеними оповіданнями, якби автору не забракло майстерності новеліста [Aš-Šaṭṭī 1993, 45].

Щодо назви збірки, то варто зазначити, що вона не є співзвучною з назвою жодного оповідання збірки, як це зазвичай буває, а відображає мрії самого автора, що формувався, як письменник під впливом романтиків аш-Шаббі, Нажі та інших. У своїх творах він змальовував суспільство таким, яким хотів, щоб воно було, таким чином закликаючи до реформ, яких прагнув. Достатньо глянути на назви оповідань "من وراء الحجاب" ("За хіджабом"), "الزوجان السعيديان" ("Щасливе подружжя"), "سر المطلقة" ("Душа розлученої жінки").

¹⁹ З цим оповіданням Фадиль Хальф брав участь у конкурсі кращої новели, во було прочитане на радіо "Лондон".

Сулейман аш-Шатти даючи характеристику творчості Фадила Хальфа зазначає, що оповідання збірки об'єднує єдина проблематика. Вони висвітлюють проблеми кувейтського суспільства, в розкритті яких автор захоплюється сюжетом більшою мірою ніж глибиною моменту. Досить розлогий сюжет оповідань Фадила Хальфа, на його думку, більш схожий на романний сюжет. Серед інших недоліків названих літературознавцем є те, що автор, прагнучи описати страждання героя і змусити читача відчувати їх, вкладає в уста героїв довгі нарікання на свою долю, або зловживає порівняннями в дусі середньовічної літератури. Наприклад в такому реченні з оповідання "Ніжність матері" ("حنان أم"):

"ولكنّ الإبن النزق ما كاد يرها حتى فر من أمامها، كما يفر الحمل من الذئب، أسرع إلى المنزل أغلق الباب خلفه بعنف، وترك أمه يذوب قلبها كما يذوب السمن على النار. "

"Однак нерозважливий син, ледь уздрівши матір, втікає від неї, як ягня від вовка, поспішає до будинку і закриває за собою двері, залишаючи свою матір. А її серце тане, немов масло на вогні".

Окрім вище розглянутих письменників, які своєю творчістю посприяли зародженню і розвитку новели в Кувейті, варто згадати письменниць, які також друкували свої оповідання в журналі "Аль-Ба'аса". До письменниць цього покоління належать **Гайфа Гашім**, новела якої під назвою "Жахлива помста" ("الانتقام الرهيب"), вперше порушила проблему пригнічення жінки в суспільстві з тою художньою майстерністю, якої часом бракувало творчості новелістів наступних поколінь, як стверджує Фаліх аль-Аджамі [Al-Ağamī 2013, 20].

Як бачимо, в період з 1948 року, коли вийшло перше оповідання Фагда ад-Дувейрі до 1954 року, коли вийшла збірка оповідань Хальфа Фадила мало місце певне культурне поживання в Кувейті, незважаючи на політичні і економічні проблеми. В той час виходили журнали "Аль-Ба'аса", "Ар-Раїд", "Казима", які надавали простір для літературної діяльності. Багато письменників почали звертатися до нового літературного жанру, найяскравіших серед них названо вище. Звичайно, що вони ще не здатні були писати новели в сучасному розумінні слова, проте їх творчість створила передумови для розвитку новели на поч. 60-х років, коли налагоджується суспільно-політичне життя країни, покращується економічне становище після отримання

Кувейтом незалежності. Разом з цим з'явилися нові суспільні проблеми, що виникли в результаті швидких змін у суспільстві і знайшли відображення у творчості нового покоління письменників, найяскравішими представниками якого є: **Сулейман аш-Шати, Сулейман аль-Хуляйфі, Ісмаїл Фагд Ісмаїл, Абдальазіз ас-Сарі**⁴. Літературознавці вважають, що саме в творчості цих письменників кувейтська новела сягає піку художньої зрілості і стає на один щабель з арабською новелою в Єгипті, Лівані, Сирії та в інших країнах і створює підґрунтя для подальшого розвитку жанру новели наступними поколіннями [Al-Aḡamī 2013, 22].

Характерним для письменників цього покоління є те, що вони підходили до написання новелістики усвідомлено, володіючи теоретичною літературознавчою базою. Що виявляється як в їх творчості, так і в літературознавчих статтях. Зокрема в передмові написаній Сулейманом аш-Шатті до своєї першої збірки "Тихий голос" ("الصوت الخافت") (1970 р.). Сулейман аш-Шати, Сулейман аль-Хуляйфі, Ісмаїл Фагд Ісмаїл, Абдальазіз ас-Сарі⁴ звертаються до реалістичної манери письма відображаючи протиріччя соціального розвитку, предметом аналізу все частіше стає внутрішнє життя людини. Приділяється багато уваги мові викладу і стилю. У їх творах зникає голос автора, натомість створюється художній світ новели, добре розробляються персонажі. Читач розуміє позиції і мотиви цих персонажів, спостерігаючи за їхніми діями. Як наприклад у новелах "Фонди" ("صناديق") Сулеймана аль-Хуляйфі, "Верюлюд" ("جمل") Сулеймана аш-Шатті, "البقعة الداكنة" ("الأفصاف واللغة المشتركة") Ісмаїла Фагда Ісмаїла, "Дві кішки" ("قطتان") Абдальазіза ас-Сарі⁴. Ці автори прагнули аби їх твори відповідали критеріям жанру новели, аби він утвердився в кувейтській літературі. Але не обмежували свою творчість новелістикою. Так наприклад Ісмаїл Фагд Ісмаїл поринув у романістику, а Абдальазіз ас-Сарі⁴ та Сулейман аль-Хуляйфі захопилися драматургією [Al-Aḡamī 2013, 23].

Ісмаїл Фагд Ісмаїл перед тим як остаточно перейти до романістики зробив внесок в розвиток кувейтської новели, видавши дві новелістичні збірки: "Темна пляма" ("البقعة الداكنة") (1965 р.) та "Клітки і спільна мова" ("الأفصاف واللغة المشتركة") (1974 р.). Остання

збірка включала в себе 7 оповідань, в яких автор спирався на нову техніку, що втілювалася у переходах від одної сцени до іншої, або швидких поглядах, аби повідомити про щось чи натякнути на щось. Всі ці деталі, що приходили на зміну іншим об'єднувалися в голові читача в одну повноцінну картину, як частини пазла. Фагд Ісмаїл у другій своїй збірці описав середовище емігрантів та висвітлив їх проблеми, що стає характерним для кувейтських письменників у 70-х роках. Назва збірки символічна, говорить про найголовнішу проблему емігрантів в Кувейті – їх безвихідність. Вони знаходяться мов у клітці побудованій обставинами їхнього життя. Мається на увазі їх становище в суспільстві, адже: "вони приїхали як чужинці, живуть в цьому суспільстві як чужинці і залишаються в ньому чужинцями" [Aš-Šaṭṭī 1993, 82]. Позбавлені прав, працюючи за невеликі гроші, не маючи надії на створення сім'ї. Тим часом їхні плотські бажання потребують вдоволення. Знаходячись у своїх "клітках" герої однойменної новели втамовують ці бажання наодинці. Та з часом розривають внутрішні і зовнішні кайдани, піддаючись силі природи. Вони розуміють, що хоч і розмовляють різним мовами та все ж мають спільну мову – мову їхніх тіл. Все це автор описує відверто, не уникаючи еротичних сцен. Тема соціального, економічного і сексуального пригнічення емігрантів червоною ниткою проходить через новели збірки. Тому не будемо зупинятися на кожному з них. Зауважимо лише те, що Фагд Ісмаїл є першим хто звернувся до цієї проблематики, яка потім широко розробляється наступними поколіннями письменників [Aš-Šaṭṭī 1993, 85].

Абдальазіз ас-Сарі передовсім відомий як драматург. Він є одним з найпомітніших постатей в драматургії Кувейту 70-х. – 80-х. років. В той же час письменник зробив внесок в розвиток новелістики. В 1985 році вийшла його новелістична збірка під назвою "Сльози одруженого чоловіка" ("دموع رجل متزوج"), до якої увійшли твори написані в період з 1964 р. по 1975 р. Характерним для новелістики ас-Сарі є те, що сюжет відходить на другий план, відсутні портретні описи. Мета автора – показати психічний стан людини, її переживання. Персонажі ас-Сарі – пересічні люди з внутрішніми проблемами добре зрозумілими для кожної людини. Автор моделює прості і звичні ситуації, розкриваючи при цьому почуття пер-

сонажів. У новелах збірки неодноразово бачимо чоловіка і дружину, які живуть разом та не розуміють один одного "Пісня" ("أغنية"), "Сльози неодруженого чоловіка", "Дві кішки" ("قطتان"), "Видатний" ("الفحل"), "Доля Франсуа" ("مصير فرانسوا"). Автор звертає увагу на рутинність життя, яка часто руйнує людську душу, робить людей нещасними, як от у новелі "Три мухи" ("الذبابات الثلاث"), герої якої працівники офісу. Їх життя одноманітне й нудне. Вони відсиджують робочі будні в офісі, вдаючи, що виконують якусь роботу, а вкінці дня поспішають додому, де їх чекає інша рутинна. Абдальазіз ас-Саріґ показує наскільки руйнівною для духовного світу людини може бути життєва пасивність, наскільки вона обмежує людей. Новела отримала таку назву, бо автор порівнює цих трьох працівників офісу з безкорисними мухами. Він майстерно описує набридливий звук дзижчання мух, створюючи психологічну атмосферу твору. А в новелі "Сльози одруженого чоловіка" Абдальазіз ас-Саріґ розкриває психологічний стан головного героя за допомогою опису кольору і відчуттів викликаних цим кольором.

Велике значення для розвитку кувейтської новели має творчість та літературознавча діяльність **Сулеймана аш-Шатті** (1943 р. н.) – новеліста, романіста, літературного критика. Сулейман аш-Шатті автор чотирьох новелістичних збірок: "Тихий голос" ("الصوت الخافت") (1970 р.), "Я – інший" ("أنا .. الآخر") (1994 р.), "Чоловіки з високої полиці" ("الرجال من الرف العالي") (1982 р., третє видання 2004 р.), "Троянди для тебе, шипи для мене" ("الورد لك ("الشوك لي") (2015 р.) та роману – "Мовчання триває" ("الصمت يتمدد") (2009 р.). Як літературознавець С. аш-Шатті написав низку наукових досліджень, серед яких: "Символ і символізм в творчості Нагіба Махфуза" ("الرمز والرمزية في أدب نجيب محفوظ") (1976 р.), "Новела в Кувейті. Вступ" ("مدخل: القصة القصيرة في الكويت") (1993 р.), "Три читання з арабської давньої критики" ("ثلاث قراءات في نقدنا") (2000 р.), "Поезія в Кувейті" ("الشعر في الكويت") (2003 р.), "Театр в Кувейті" ("المسرح في الكويت") (2008 р.) та ін. Також він є членом численних державних організацій, зокрема Національної ради з питань культури, мистецтв і літератури.

Характерним для творчості Сулеймана аш-Шатті є виявлення контрастів, що існують в кувейтському суспільстві. Предметом

аналізу письменника стає внутрішнє життя людини незалежно від її приналежності до класу і ідеології. В новелах аш-Шатті ми не можемо виокремити певних типів характерів. Письменник зображує соціальні конфлікти, розкриваючи внутрішні протиріччя людини, загострені почуття, не виходячи за рамки її існування.

Хоча перша збірка С. аш-Шатті ще містить новели, що відносяться до романтизму ("الهائس والحطام", "قصة حب عادية") загалом вона має реалістичний характер. Вже в ній ми бачимо, що автор експериментує з тематикою творів та художніми засобами. У новелах цієї збірки читач спостерігає за життям героїв через призму їх думок і переживань. Важливим для автора є не просто розповісти про проблеми суспільства, закликаючи до змін, як це було для покоління "аль-Бааса", творчість якого носить просвітницький характер, а показати внутрішній світ людини в умовах швидкого цивілізаційного руху. У центрі творчості Сулеймана аш-Шатті постає людська особистість з її різними психологічними станами, змінами світогляду, швидкою соціокультурною еволюцією і зрештою втратою власної індивідуальності в результаті глобалізації та моральним розкладом в умовах безтурботного життя.

Одним із художніх засобів, який використовує С. аш-Шатті для зображення людини зсередини є потік свідомості, що використовується ним вже в першій збірці – "Тихий голос". На що звертає увагу доктор Ібрагім Абдаллаг Гулюм у дослідженні "Новела в Перській затоці (Бахрейн і Кувейт). Аналітично-критичне дослідження", у розділі присвяченому Сулейману аш-Шатті під назвою "Аналіз мовою потоку свідомості та нові новелістичні традиції" ("التحليل بلغة تيار الوعي و التقاليد القصصية الجديدة"). Аналізуючи такі новели як: "Відрізані пальці" ("الأصابع المقطوعة"), "Розповідь для інших" ("حكاية للآخرين"), "Перехід річки на один беріг" ("عبور النهر إلى ضفة واحدة"), Гулюм пише, що аш-Шатті показує дрібні порухи людської душі майстерно "використовуючи сферу несвідомого, "сну наяву" [Gulüm 2000].

У новелі "Відрізані пальці" головний герой – хлопчик поринає в світ своїх фантазій, наповнений страхами, переживаннями, прагненням до помсти. Через цей сон наяву маленького хлопчика ми дізнаємося про ситуацію в суспільстві – прірву між тими,

"хто сидить за стінами палаців" і простим населенням, яке відчуває страх перед ними.

У новелі "Розповідь для інших" автор показує конфлікт між моряком і капітаном корабля. Моряк прагнучи помститися капітану продає весь провіант корабля. За що капітан прив'язує його ланцюгом і нещадно б'є перед моряками, після цього кидає до трюму. Там моряк поринає в напівмарення і розпочинається внутрішній монолог, розкриваються почуття героя, його психологічний стан. Ми дізнаємося про причину неприязні між капітаном і моряком, співчуваючи останньому.

У новелі "Перехід річки на один беріг" автор використовує потік свідомості, майстерно поєднуючи минуле з теперішнім. Темою твору є вплив війни на особистість. Головний герой не може повірити в "падіння Західного берегу" після війни 1967 року. І поспішає перейти на інший беріг. Тут в пам'яті героя виринає минуле, очевидно події війни 1948 року, коли його батька було вбито, з рідного міста виселено. Події теперішнього і минулого змішуються, читач заглиблюється у внутрішній світ героя з його почуттями, болем через окупацію рідних земель, революційним запалом. Герой знаходиться в напруженому психологічному стані, але коли картини війни минулої і теперішньої пройшли перед його очима він відчуває емоційне розвантаження.

Якщо у попередніх новелах існував певний сюжет, і свідоме поєднувалося з несвідомим, то в новелах "Тіло" ("جسد"), "Я – інший" з однойменної збірки, з перших рядків читач занурюється у плин думок головного героя. Лише дочитавши твір до кінця з'являється цілісна картина. У творі "Тіло" герой говорить про свою матір і лише в кінці твору перед нами постає її повний образ. Ми дізнаємося про неї через спогади героя, які виникають асоціативно, цілком спонтанно і не в хронологічному порядку. Твір являє собою мішанину картин з життя матері героя. Це слова сказані про неї сусідкою, і власне розповіді матері про своє минуле, що виринають з пам'яті героя і спогади про неї самого героя. В результаті ми дізнаємося про долю жінки від її дівочих років до старості.

Коли в попередній новелі через спогади головного героя розкривається внутрішній світ власне не його, а його матері, то в новелі "Я – інший" ми знайомимося з духовним життям героя,

який живе напруженим внутрішнім життям, схильним до роздумів. Героя, який став свідком швидких економічних і соціокультурних змін у суспільстві. З одного боку він пристає на нові правила життя і підтримує їх, а з іншого прагне залишитися таким, як виховали його батьки, залишаючись вірним старій світоглядній системі. Таким чином всередині автора існує внутрішній конфлікт, і ми спостерігаємо як він балансує між новими цінностями матеріально процвітаючого суспільства часто нав'язаними глобалізацією і цінностями суспільства старого ладу.

Як бачимо, за досить короткий період часу з кінця 40-х по 80-і роки. кувейтська проза пройшла шлях від зародження до художньої зрілості, адже формувалася одночасно під впливом арабської та західної літератур. Розвитку новели сприяли історичні та соціально-економічні зміни в суспільстві. Перші оповідання хоч і були дещо примітивними, проте мали велике значення з точки зору просвітництва населення, у них звучали заклики до змін в суспільстві й висвітлювалися його проблеми. На етапі становлення (50-ті роки) кувейтська новела зазнала помітного впливу арабської романтичної літератури. А в 60-х роках розвивається реалістична новела. Письменники експериментують з формою і композицією, відходячи від прямолінійного викладу сюжету. В їх творчості переважає ретроспективний виклад сюжету, монтаж, використовується техніка потоку свідомості, починають проглядатися риси модернізму. В 70-80 роках значне місце в кувейтській літературі займає творчість жінок письменниць, яка і буде предметом наступної наукової розвідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Al-Aḡamī 2013 – البحث عن آفاق أرحب؛ مختارات من القصص الكويتية – مرسل فالج العجمي. المعاصرة. مكتبة آفاق للنشر والتوزيع، الكويت. 2013 – . 352
2. Aš-Šaṭṭī 1993 مدخل: القصة القصيرة في الكويت. مكتبة العروبة للنشر والتوزيع، الكويت – 1993. 184 ص.
3. Aš-Šaṭṭī 1982 – الرجال من الرف العالي (مجموعة القصصية). مكتبة العروبة للنشر والتوزيع، الكويت – 2004. 150 ص.
4. Aš-Šaṭṭī 1994 – أنا ... الأخر (المجموعة القصصية). دار النهج – 1994. 128 ص. الجديد للنشر والتوزيع، الكويت – 1994.
5. Gūlūm 2000 – إبراهيم عبد الله غلوم. القصة القصيرة في الخليج العربي (الكويت والبحرين) – دراسات نقدية تحليلية. منشورات مركز دراسات الخليج العربي بجامعة البصرة – 2000. 808 ص.

6. Шагаль В.Э. Кувейтская проза / В.Э. Шагаль, Е.В. Кухарева // Азия и Африка сегодня : ежемесячный научный и общественно-политический журнал / РАН; Ин-т востоковедения; Ин-т Африки. – Москва, 2010. – № 10 (639). – С. 54–56.

7. Ishaq Tijani. Male Domination, Female Revolt. Race, Class, and Gender in Kuwait Women's Fiction. Leiden-Boston. – 2009. – 180 с.

Стаття надійшла до редакції 24.04.15

И. Субота, ассист.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

Становление и развитие кувейтской новеллы

В статье кратко рассматриваются культурные процессы в Кувейте в I пол. XX ст., которые повлияли на зарождение новеллы, называются родоначальники этого жанра, выделяются особенности их новеллистики и определяются проблемно-тематические аспекты кувейтской новеллы на этапе становления и развития.

Ключевые слова: становление прессы, формирование и художественное развитие новеллы, романтизм, реализм, поток сознания.

I. Subota, assistant Professor

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The emergence and development of the Kuwaiti short story

The article depicts cultural processes that had an impact on the emergence of the short story in the first half of the 20th century; pioneers of this genre are named; the main features of the short story on the stages of its formation and development are defined and major themes of the short stories in Kuwait on the stage of development are reviewed.

Key words: development of the press, formation and development of the short story, romanticism, realism, stream of consciousness.

УДК 821.161.2 – 2 "1920/1930"

О. В. Сутулова, магістрант

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ДРАМАТУРГІЇ І. ДНІПРОВСЬКОГО ТА І. МИКИТЕНКА: ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ТА СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджено зміни зображення жіночої ідентичності у драматургії 20–30 років XX століття на тлі історичних та суспільних зрушень. Простежено еволюцію образу жінки у період становлення радянської влади в Україні.